

Διάλεξη 11^η

Κυριάκος Κυριαζόπουλος,
Επίκουρος Καθηγητής
Τμήμα Νομικής ΑΠΘ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

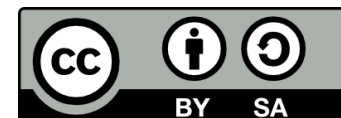

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Περιεχόμενα ενότητας

1. Έκθεση του ειδικού εισηγητή του ΟΗΕ για τη θρησκευτική ελευθερία μετά την επίσκεψή του στην Γερμανία
 - i. Γενικές συνταγματικές εγγυήσεις που σχετίζονται με την ελευθερία θρησκείας ή κοσμοθεωρίας
 - ii. Συνταγματικές εγγυήσεις ειδικές για τις σχέσεις μεταξύ κράτους και θρησκείας ή πεποίθησης
 - iii. Συνταγματικές εγγυήσεις ειδικές για τα θρησκευόμενα

Σκοποί ενότητας

1. Μελέτη της έκθεσης του ειδικού εισηγητή του ΟΗΕ για τη θρησκευτική ελευθερία στη Γερμανία

**Τμήμα της έκθεσης που αφορά τη
νομοθεσία για την ανοχή και
απαγόρευση των διακρίσεων στον
τομέα της θρησκείας ή κοσμοθεωρίας**

1. Γενικές συνταγματικές εγγυήσεις που σχετίζονται με την ελευθερία θρησκείας ή κοσμοθεωρίας

Παράγραφος 7

Παράγραφοι του α. 4 του συντάγματος:

1. η ελευθερία πεποίθησης και συνείδησης και η ελευθερία ομολογίας θρησκευτικών και φιλοσοφικών πεποιθήσεων είναι απαραβίαστες.
2. η ελεύθερη άσκηση της λατρείας είναι εγγυημένη.

Παράγραφος 8

- Η ελευθερία περιλαμβάνει το ατομικό δικαίωμα κάθε προσώπου να πιστεύει σε ό,τι θέλει, το δικαίωμα να μην έχει πεποίθηση και το δικαίωμα να συμπεριφέρεται σύμφωνα με την πεποίθηση του.
- Το α. 4, § 3 αναγνωρίζει το δικαίωμα της αντίρρησης συνείδησης στην στρατιωτική θητεία.

Παράγραφος 9

- Το α. 4 δεν επιβάλλει ρητά περιορισμούς σε αυτά τα δικαιώματα και ελευθερίες όσον αφορά τις εκδηλώσεις τους, αλλά προφανώς δεν εφαρμόζονται χωρίς όρια.
- Αυτοί οι περιορισμοί προέρχονται από τις επιπτώσεις του συντάγματος, κυρίως όσον αφορά την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των άλλων πχ αξιοπρέπεια (α. 1), ζωή και φυσική ακεραιότητα (α. 2, §2).
- Οι περιορισμοί δεν πρέπει να είναι δυσανάλογοι προς τους σκοπούς που επιδιώκονται.

2. Συνταγματικές εγγυήσεις ειδικές για τις σχέσεις μεταξύ κράτους και θρησκείας ή πεποίθησης

Παράγραφος 10

- Η συνταγματική εγγύηση της θρησκευτικής ελευθερίας συμπληρώνεται από το α. 140 του συντάγματος, το οποίο ενσωματώνει τα α. 136-138 και 141 του συντάγματος της Βαϊμάρης (11/8/1919) και ρυθμίζει τις σχέσεις μεταξύ του κράτους, των εκκλησιών και των θρησκευτικών κοινοτήτων.
- Το α. 7, § 2 και 3 του συντάγματος εγγυάται το μάθημα των θρησκευτικών στα κρατικά σχολεία.

Παράγραφος 11

Όπως αντανακλάται στις συνταγματικές διατάξεις από το σύνταγμα της Βαϊμάρης, έχει εισαχθεί ένας χωρισμός μεταξύ θρησκειών και κράτους. Όμως, αυτές οι διατάξεις δε θεσπίζουν την αρχή ενός απόλυτου χωρισμού που να αποκλείει κάθε δυνατότητα συνεργασίας. Ένας ουσιώδης βαθμός συνεργασίας έχει διατηρηθεί και εκδηλώνεται με διάφορους τρόπους:

- χορήγηση καθεστώτος νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου.
- προστασία της περιουσίας της εκκλησίας που αποβλέπει σε θρησκευτικούς σκοπούς.
- εγγυήσεις για τα θρησκευτικά νομικά πρόσωπα που αναγνωρίζονται ως κοινότητες δημοσίου δικαίου να επιβάλλουν φόρους.
- πρακτική της λατρείας στις ένοπλες δυνάμεις, τα νοσοκομεία, τις φυλακές και άλλες δημόσιους οργανισμούς.
- μάθημα των θρησκευτικών στα κρατικά σχολεία.

Παράγραφος 11 (2)

- Τα δικαιώματα και τα προνόμια που ανακύπτουν από αυτή τη συνεργασία και είναι προς όφελος των θρησκειών που έχουν το καθεστώς του ΝΠΔΔ, περιλαμβανομένων της προτεσταντικής και των καθολικών εκκλησιών, εκλαμβάνονται μερικές φορές, κυρίως από τις αρχές στα ομόσπονδα κρατίδια της πρώην Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας και από μειονοτικές ομάδες και κοινότητες στο πεδίο της θρησκείας και κοσμοθεωρίας, ως προνόμια που παραχωρούνται από το κράτος στις μεγαλύτερες θρησκείες όπως να επιβάλλουν φόρους μέσω των δημόσιων αρχών προς όφελος των μεγαλύτερων εκκλησιών.
- Όμως, όπως αναφέρεται παρακάτω, αυτά τα προνόμια δεν σχετίζονται με τον θρησκευτικό χαρακτήρα της εκκλησίας αλλά με την αναγνώριση του γεγονότος ότι είναι προς το δημόσιο συμφέρον. Άλλες θρησκείες αναγνωρίζονται προς το δημόσιο συμφέρον περιλαμβανομένης εκείνης της ιουδαϊκής κοινότητας και επίσης απολαμβάνουν των αυτών δικαιωμάτων.
- Επιπρόσθετα, στην ειδική περίπτωση της προτεσταντικής και της καθολικής εκκλησίας τα προνόμια που χορηγούνται τείνουν να θεωρούνται ως αποζημίωση.

Παράγραφος 12

Η αρχή της ουδετερότητας του κράτους παραμένει ιδιαίτερα σημαντική στη Γερμανία:

- Το κράτος δεν έχει πράγματι ταυτιστεί με οποιαδήποτε θρησκευτική ή φιλοσοφική πεποίθηση ή με την ενθάρρυνση οποιασδήποτε ιδιαίτερης συμπάθειας ή αντιπάθειας προς αυτήν. Επιπλέον, το κράτος δεν πρέπει να κρίνει την εσωτερική αξία ή αλήθεια οποιασδήποτε θρησκείας ή πεποίθησης. Αυτή η αρχή της ουδετερότητας απαιτεί μια θεμελιώδη στάση ανοχής και εύλογης μεταχείρισης όλων των θρησκευτικών και φιλοσοφικών ομάδων μέσα στο πλαίσιο και τα όρια του δημοσίου συμφέροντος.
- Η αρχή της κρατικής ουδετερότητας, συνδεδεμένη με την αρχή του θετικού χωρισμού κράτους και εκκλησίας που συνεργάζονται, μερικές φορές συναντά δυσκολίες ερμηνείας σε μερικά ομόσπονδα κρατίδια σε σχέση πχ με το ζήτημα της θρησκείας σε μερικά σχολεία είτε αφορά «το ζήτημα του εσταυρωμένου», είτε το μάθημα των θρησκευτικών.

Παράγραφος 12

Η αρχή της ουδετερότητας του κράτους παραμένει ιδιαίτερα σημαντική στη Γερμανία:

- Το κράτος δεν έχει πράγματι ταυτιστεί με οποιαδήποτε θρησκευτική ή φιλοσοφική πεποίθηση ή με την ενθάρρυνση οποιασδήποτε ιδιαίτερης συμπάθειας ή αντιπάθειας προς αυτήν. Επιπλέον, το κράτος δεν πρέπει να κρίνει την εσωτερική αξία ή αλήθεια οποιασδήποτε θρησκείας ή πεποίθησης. Αυτή η αρχή της ουδετερότητας απαιτεί μια θεμελιώδη στάση ανοχής και εύλογης μεταχείρισης όλων των θρησκευτικών και φιλοσοφικών ομάδων μέσα στο πλαίσιο και τα όρια του δημοσίου συμφέροντος.
- Η αρχή της κρατικής ουδετερότητας, συνδεδεμένη με την αρχή του θετικού χωρισμού κράτους και εκκλησίας που συνεργάζονται, μερικές φορές συναντά δυσκολίες ερμηνείας σε μερικά ομόσπονδα κρατίδια σε σχέση πχ με το ζήτημα της θρησκείας σε μερικά σχολεία είτε αφορά «το ζήτημα του εσταυρωμένου», είτε το μάθημα των θρησκευτικών.

Παράγραφος 13

Η υπόθεση «του εσταυρωμένου» στη Βαυαρία:

- το ομοσπονδιακό συνταγματικό δικαστήριο στην από 16/5/1995 «απόφαση του εσταυρωμένου», αποφάνθηκε ότι ένας εσωτερικός κανονισμός σχολείου πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι ασυμβίβαστος με το α. 4, § 1 του συντάγματος και συνεπώς ακύρωσε αυτόν τον κανονισμό, μεταξύ των άλλων επικαλούμενο το καθήκον του κράτους στην ουδετερότητα.
- Σύμφωνα με την απόφαση, η τοποθέτηση ενός σταυρού ή εσταυρωμένου στον τοίχο μιας τάξης σ' ένα κρατικό σχολείο, διαφορετικό από ένα θρησκευτικό σχολείο, συνιστά μια παραβίαση των διατάξεων του άρθρου του συντάγματος.

Παράγραφος 13 (2)

Όμως, οι βαυαρικές αρχές, εκφράζοντας τη διαφωνία τους, έχουν θεσπίσει νόμο για τη διδασκαλία και την εκπαίδευση που εκλαμβάνεται σαν συμβιβαστική λύση:

- α. 7 του νόμου: δεδομένων των ιστορικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών της Βαυαρίας, ένας σταυρός μπορεί να υπάρχει σε κρατικά σχολεία, προκειμένου οι σκοποί του συντάγματος σε σχέση με την πραγματοποίηση των χριστιανικών και εν γένει δυτικών αξιών να μπορούν να επιτευχθούν, ενώ διατηρείται η ελευθερία της πεποίθησης.

Παράγραφος 13 (2)

- Αν η παρουσία του σταυρού, προσβάλλεται για λόγους σοβαρούς και εύλογους που σχετίζονται με πίστη και πεποίθηση πρέπει να επιδιωχθεί μια κατανόηση. Αν δεν επιτευχθεί συμφωνία, ο διευθυντής του σχολείου πρέπει να προσπαθήσει να επιλύσει κάθε ατομική περίπτωση προς το σκοπό της διασφάλισης του σεβασμού για την ελευθερία της πεποίθησης των μερών και κατά τέτοιο τρόπο ώστε οι πεποιθήσεις όλων των προσώπων να εξετάζονται κατά ένα ισορροπημένο τρόπο και στην πληρέστερη δυνατή έκταση. Η θέληση της πλειονότητας να λαμβάνεται υπόψη. Αυτός ο νόμος έχει επικυρωθεί από το βαυαρικό συνταγματικό δικαστήριο και υποβλήθηκε στο ομοσπονδιακό συνταγματικό δικαστήριο.
- Οι βαυαρικές αρχές έχουν δηλώσει ότι από την απόφαση του ομοσπονδιακού δικαστηρίου, από τις 9 προσβολές σε πρωτοβάθμια σχολεία, 4 είχαν ως αποτέλεσμα την απόσυρση του εσταυρωμένου και 4 έναν συμβιβασμό. Στην άλλη περίπτωση η διαδικασία εκκρεμεί. Σε δευτεροβάθμια σχολεία, από τις 4 προσβολές, 2 οδήγησαν στην απόσυρση και 2 άλλες σε συμβιβασμό.

Παράγραφος 14

- Οι αρχές των ομόσπονδων κρατιδίων στην πρώην ΛΔ Γερμανίας, όπου τα θρησκευτικά αισθήματα δεν είναι σε υψηλό επίπεδο, ερμηνεύουν την παρουσία του εσταυρωμένου στα κρατικά σχολεία ως αντίθετη προς την ουδετερότητα του κράτους.
- Σύμφωνα με το α. 7 § 2 και 3 του συντάγματος, το μάθημα των θρησκευτικών είναι εγγυημένο στα κρατικά σχολεία, χρηματοδοτείται από το κράτος, το οποίο παρέχει τους αναγκαίους δασκάλους, ενώ το περιεχόμενο της εκπαίδευσης είναι υπό την ευθύνη των εκκλησιών. Το μάθημα, που είναι τακτικό σε όλα τα κρατικά σχολεία, δεν μπορεί να καταστεί αντικείμενο μεταχείρισης ως δευτερεύον ή προαιρετικό.

Παράγραφος 14 (2)

- Όμως, στα ομόσπονδα κρατίδια της πρώην ΛΔ Γερμανίας, αυτή η διάταξη δημιουργεί προβλήματα εξαιτίας του πολύ περιορισμένου ενδιαφέροντος για τα θρησκευτικά ζητήματα . Οι αρχές συζητούν το καθεστώς του μαθήματος στα κρατικά σχολεία, το οποίο μερικοί θεωρούν ότι θα έπρεπε να είναι προαιρετικό. Μια εξαίρεση στο σύνταγμα είναι επιθυμητή σε μερικές περιοχές κυρίως για να διασφαλιστεί μεγαλύτερη ουδετερότητα του κράτους.
- Από την άλλη, στο ομόσπονδο κρατίδιο του Μπραντεμβούργκ, οι γονείς των μαθητών έχουν ξεκινήσει νομικές διαδικασίες εναντίον των αρχών, προκειμένου να διασφαλίσουν την θέσπιση του μαθήματος των θρησκευτικών ως αναπόσπαστου μέρους του αναλυτικού προγράμματος, σύμφωνα με το α. 7 του συντάγματος.

Παράγραφος 15

Η ερμηνεία των συνταγματικών διατάξεων που σχετίζονται με το κράτος στον τομέα της θρησκείας και πεποίθησης συνεχίζει να ελκύει προσοχή και να προκαλεί συζήτηση.

Παράγραφος 16

- Η αρχή της ουδετερότητας δεν ισοδυναμεί με αδιαφορία από μέρους του κράτους (αυτό είναι εμφανές μέσω των περιορισμών για την ελευθερία θρησκείας ή πεποίθησης σύμφωνα με το συνταγματικό δίκαιο σε ισχύ).
- Το απλό γεγονός ότι μια κοινότητα προβάλλει τον ισχυρισμό ότι είναι συγκεκριμένη θρησκεία και θεωρεί τον εαυτό της ως θρησκευτική κοινότητα δεν δημιουργεί το δικαίωμα *ipso facto* στην άσκηση της ελευθερίας που αναγνωρίζεται στο α. 4 § 1 και 2 του συντάγματος. Σύμφωνα με τις γερμανικές αρχές, πρέπει να είναι πράγματι θρησκεία ή θρησκευτική κοινότητα, που χαρακτηρίζεται από πνευματική βάση και από την εξωτερική της εκδήλωση. Ανήκει στις δημόσιες αρχές, δηλαδή σε τελική ανάλυση στα δικαστήρια, να διαπιστώνουν την αιτιολόγηση για τις αμφισβητήσεις σε περίπτωση διαφοράς.
- Η παρέμβαση του κράτους παραμένει μια δυνατότητα, ειδικά στον τομέα της ποινικής δίκης, όταν υπάρχει υποψία παράνομων δραστηριοτήτων συγκεκριμένων από ζητήματα θρησκείας ή κοσμοθεωρίας, εφόσον αυτά δεν πρέπει να είναι αντικείμενο ουσιαστικής εκτίμησης καθ'αυτά.

3. Συνταγματικές εγγυήσεις ειδικές για τα θρησκευόμενα

Παράγραφος 17

- Όσον αφορά το καθεστώς θρησκευμάτων, σύμφωνα με το α. 140 του συντάγματος, σύνταγμα της Βαϊμάρης α. 137, § 2 :
σε ένα θρήσκευμα χορηγείται ΝΠΔΔ, όταν υπό το φως του καταστατικού του και του μεγέθους των μελών του δίνει οποιαδήποτε απόδειξη διάρκειας.
- Άλλα θρησκευάματα αποκτούν νομική προσωπικότητα ιδιωτικού δικαίου (ΝΠΙΔ)

Παράγραφος 18

- Το καθεστώς ΝΠΔΔ δίνει ορισμένα δικαιώματα:
 - δικαίωμα επιβολής εκκλησιαστικών φόρων μέσω των υπηρεσιών του κράτους
 - δικαίωμα σε φορολογικά πλεονεκτήματα και απαλλαγές (κυρίως από το φόρο νομικών προσώπων, ακινήτων και κληρονομιών) και από κανονισμούς για κόστη και τέλη.
- Οι αρχές τονίζουν ότι αυτά τα πλεονεκτήματα και απαλλαγές χορηγούνται, όχι εξαιτίας του θρησκευτικού χαρακτήρα, αλλά διότι υπηρετεί το δημόσιο συμφέρον.
- Σε κάθε αίτηση για απόκτηση καθεστώτος ΝΠΔΔ είναι επίσης αναγκαίο να λαμβάνονται υπόψη οι προϋποθέσεις που εξειδικεύονται στο α. 140 του συντάγματος και να διασφαλίζεται ο σεβασμός προς την έννομη τάξη του κράτους.

Παράγραφος 18 (2)

Αυτή η πρόσθετη προϋπόθεση προέρχεται από την απόφαση της 26/6/1997 που εκδόθηκε από το ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο στην «υπόθεση των μαρτύρων του Ιεχωβά»: το δικαστήριο αποφάσισε ότι οι μάρτυρες του Ιεχωβά δε μπορούν να αναγνωριστούν ως ΝΠΔΔ, καθώς σύμφωνα με την απόφαση, το κράτος με τη συνεργασία χορηγεί προνόμια τα οποία κανονικά επιφυλάσσει μόνο για τον εαυτό του. Αυτή η συνεργασία προς όφελος του θρησκευτικού οργανισμού συμβάλλει προς την υπηρεσία του κράτους και του δημοσίου συμφέροντος, άρα αυτός ο οργανισμός δε θα πρέπει να θέτει υπό αμφισβήτηση τα θεμέλια του κράτους, κάτι που κάνουν οι μάρτυρες του Ιεχωβά, μέσω της άρνησης τους να συμμετέχουν στις εκλογές: αντιτίθενται στην αρχή της δημοκρατίας.

Παράγραφος 18 (3)

- Όμως, δυνάμει του συντάγματος, η νομιμοποίηση που είναι ουσιώδης για τη δημόσια δράση απονέμεται πρωτίστως μέσω εκλογών (κυρίως κοινοβουλευτικών). Με την άρνηση να μετέχουν σ' αυτή την εκδήλωση της δημόσιας ζωής οι μάρτυρες του Ιεχωβά υπονομεύουν τη βασική νομιμοποίηση του κράτους και άρα δεν μπορούν να αναγνωριστούν ως κοινότητα δημοσίου δικαίου.
- Οι γερμανικές αρχές, περιλαμβανομένου του ομοσπονδιακού υπουργού εργασίας και κοινωνικών υποθέσεων, έχουν υπογραμμίσει ότι η μη χορήγηση τέτοιου καθεστώτος δε σημαίνει μη αναγνώριση των μαρτύρων του Ιεχωβά ως θρησκευτικής κοινότητας. Οι μάρτυρες του Ιεχωβά έχουν ασκήσει έφεση στο ομοσπονδιακό συνταγματικό δικαστήριο.

Βιβλιογραφία

1. Έκθεση του ειδικού εισηγητή για την Γερμανία
2. Σύνταγμα της Γερμανίας
3. Σύνταγμα της Βαϊμάρης

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Γιώργος Μαριάς
Θεσσαλονίκη, Οκτώβριος 2016

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

